

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

אין דורשין פרק שני חגיגה

טו:

עין משפט
גון מצוה

א מ"י פ"ד מהלכות
פ"ח הלכה א' טו"ע
י"ד ס' רמז ע"ח ח:

רבינו חננאל

שכרם והאי דבדק אחר
ביקוקי משום דהוה ר'
מאיר מפניו ליה לחזור
בתשובה ולא היה לבו
חזק וא"ל שמעתי
מאחורי הפתוח והוא
מעיקרא טיבא היה דלא
פסק זמר ויניח מביב
ובשעה שהיה עומד
במפתח הרהב ספיר
מיני היו נושקין מחיקו
וינא לתרבות רעה. זה
שאמר ר' מאיר מתי
אמות ואעלה עשן
מקברו. לומר ר"ל אותו
הקב"ה באש ויקרע מעלה
עשן כפי שיתפחו לו
עונותיו ויבה לעיניהם
וכיון שהגיע ר' מאיר
למות ביקש רחמים עליו
וקבל תפלתו וכיון שמת
עלה עשן מקברו של
אחר. ור' יוחנן אמר דן
היה כן. כלומר אחר דן
חכמי [בתי] מדרשנו
חטא אן בנו זכות לפני
הקב"ה להצילו מנינה של
גיהנם. מתי אמות ואפסיק
עשן מקברו. ור' מאיר
היכי היה גמיר מאחר
והחכים כי שפתי כהן
ישמרו דעת ותורה ויקשו
מפניהו כי מלאך ה' צבאות
הוא וא"ר יתכן אם דומה
היב למלאך ה' צבאות
ויקשו תורה מפניהו והא
לאו אל יבקשו תורה
אדניהו. וא"ר דאמרינן
פ"ד מאיר קרא אתרינא
אשכח וספן עליה דכתיב
הט אונך ושמע דברי
חכמים ולכן תשה לדעת
לדעתם לא נאמר אלא
לדעת מכלל שיש לך
לקבל תורתו ולא דעתו.
ואמרינן קשו קראי אהרני
ושמנו את דאמרינן את
דומה הרב למלאך ה'
צבאות בקשו תורה מפניהו
קבטן עיבדי דכתיב
דריבית דחישקין ונבטן
אפיק ליה לתרבות רעה
מכל גדול וכדעתה
דנפשיה קא עביד הט
אונך ושמע דברי חכמים
וגו' ונאמר אליהו דאמרי
במתיבתא ודקעא
שמעתה מכלהו רבנן
ושמעתה דר' מאיר
משום דגמר מאחל גדול
אפרי הלתא אפילו גדול
למדת תורה מתבדיל רב
ספיק טפי ערוף ליה. פי
שיחלא קליפתה שראי
כחות ותיק. פי כנגד
הפורה. משנה ידועה היא.
קלני מראשי קלני
מורעני כבי מירושנה
כמהדור. פי בעבור
דרשא בברית הולת. אף
ר' עקיבא ביקשו
המלאכים לדתפו אמר
הקב"ה הניחו לוקן זה
ראוי הוא להסתכל בכבודו
מתי דרוש אמר ר' יוחנן
והאח מכתובת קודש את
הוא ברבבה שלו ה'
צבאות שפון ארון הוא
בעבא שלו אמר רבי יוחנן
לא ברת ה' ואחר הרת
ועש לא ביעש ה' ואחר
הרעה אש לא אש ה'
ואחר האש קול דמכה
דקא ונהר ה' עובר:
ת"ר ו' דברים נאמרו

בישילין שלשה מלאכים י'
ואוכלין ושוחטין ומתין כבני אדם. ו' דברים יש בכני אדם שי
אוחלין ושוחטין ומצטיין רע ופריס דרובים ככהמה. (ב) שאלו את בן
יכול אבי לבנות כמה בתולות בלא דם. אל דלמא לא דשמואל א"ל
היה שבתוכו ומנצח מביא תועבה כשמואל הריני קורא בה אשה כי
[קרבן] ליה לא ולמא אימור באמבטי של מרחץ ותעבה כגון שירי
באותה האמבטי ופלט ש"ז וירדה אשה וקריבה
באותה טיפה של ש"ז ותעבה בתוך רחמה ותעבה תהי עמשה
ומקשינן וי' הריני באמבטי כי היא גזונה מי משכבת לה האמר
שמואל כל שכבת רוע שאני וידה כתיב איה מרתת
ופקתה כי אמר שמואל דבעין יריית כתיב בעת שפולטה באמבטי
וידה כתיב ויהא אלהי אפישטא ושמינן שמונצתא אשה הרה
ובעת ליה לא היתה יכולה לילד שאמר כי היא בתולה וקריע
לה הנשים כדרינן של זהב אותם המסוכנין המולדן דם
בתולין וליה: מנח"ל כל המסתכל בדי דברים ראוי לו
שלא יבא לעולם. פי טוב מנוה נפול שלא יבא לעולם כי אין
לאדם להתעסק אלא בידו המכיר קונו בעשיית חוקיו ומפשיט
בשיעוריו וצדיקו הם

כי שביב. אחר: אפרי. נקיע לא מידין ילידיה כו': חדא הוה
ביננא. תלמד אהי' ציניו ונכשל ויאל לתרצות רעה ואין כח
בן כולו להביאו לעולם הנה: אי נכפי ליה ביד מאן מרמי ליה
(י). אם אוחזו אני צדו להביאו לעולם הנה מי יקחנו מידו.
ממני לשון נוטל מדי יוש לו דוגמא בפסחים (ק) ארמוי ארמייה
מיניה גמי ככר צפי עככר: מאן. כמו מנאי לשון קצר הוה:
שומר הפתח. של גיהנם לא עמד לפניך רצונו צטאך להוליא אחר
משס: דעתם לא נאמר. אלמא נרשעי עסיקין וקאמר הט
אונך. הדפי אונך. לשמעו ואל מעשיהם שמי ואל

תלמודי אונך: דר"ל. היודע לומר [שלל
לימוד] מעשיהו יכול ללמוד תורה
מפיו: חז"ל. פרי העיניו הנאכל
בתמרה: שיח"א. פרי העיניו המורקת:
[השתא קאמר]. עכשיו שמע לקולך
ואמר שמועה מפיו: קלני מראשי.
רבי מאיר אמרה במסכת סנהדרין
(ק) ורשע אמר אלהים מה קך לספר חקי
וגו' ההוא ינוקא הוה מגומגם בלישניה
אשתמע כמה דאמר ליה ולאלישע אמר
אלהים איבא דאמרי סכינא הוה בהדיה
וקרעיה ושרדיה לתליסר בי כנישתו ואיבא
דאמרי אמר אי הווא בידי סכינא הוה קרענא
ליה כי נח נפשיה דאחר^ט אמרו לא מידן
לידיינה ולא לעלמא דאתי ליתוי לא מידן
לידיינה משום דעסק באורייתא ולא
לעלמא דאתי ליתוי משום דחטא אמר
ר"מ מוטב דלידיינה וליתוי לעלמא דאתי
מתי אמות ואעלה עשן מקברו כי
נח נפשיה דר' מאיר סליק קוטרא מקבריה
דאחר אמר ר' יוחנן גבורתא למיקלא
רביה (ב) חד הוה ביננא ולא מצינן לאצוליה
אי נקטיה ביד^ט מאן מרמי ליה מאן אמר
מתי אמות ואכבה עשן מקברו כי נח
נפשיה דר' יוחנן פסק קוטרא מקבריה
דאחר פתח עליה הווא ספרנא אפילו שומר
הפתח לא עמד לפניך רבינו בתו של אחר
אתיא לקמיה דרבי אמרה ליה רבי פרנסני
אמר לה בת מי את אמרה לו בתו של
אחר אני אמר לה עדיין יש מזרעו בעולם
והא כתיב^ט לא יין לו ולא נכד בעמו ואין
שריד במגוריו אמרה לו (ג) זכור לתורתו
ואל תזכור מעשיו מיד ירדה אש וסכסכה
ספסלו של רבי בכה ואמר רבי ומה
למתנגין בה כך למשתבחין בה על אחת
כמה וכמה ור"מ היכי גמר תורה
מפומיה דאחר והאמר רבה בר בר
הנה אמר רבי יוחנן מאי דכתיב^ט כי שפתי
כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי
מלאך ה' צבאות הוא אם דומה הרב
למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו
ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו אמר
ר"מ קרא אשכח ודרש הט אונך ושמע
דברי חכמים ולכן תשית לדעתו לדעתם
לא נאמר אלא לדעתו רב חנינא אמר
מהכא^ט שמעי בת וראי והפי אונך ושכחי
עמך ובית אביך וגו' קשו קראי אהדדי לא
קשיא הא בגדול הא בקטן כי אתא רב
דימי אמר אמרי במערבא ר"מ (ד) אכל
תחלא ושדא שיחלא לברא דרש רבא מאי
דכתיב^ט אל גנת אגוז ירדתי לראות
באבי הנחל וגו' למה נמשלו ת"ח
לאגוז לומר לך מה אגוז זה אע"פ
שמלוכלך במיט ובצואה אין בה שבתוכו
נמאם אף ת"ח אע"פ שסרח אין תורתו
ומנאסת אשכחיה רבה בר שילא לאליהו
א"ל מאי קא עביד הקב"ה א"ל קאמר
שמעתא מפומיהו דרבנן ומפומיהו דר"מ
לא קאמר א"ל אמאי משום דקא גמר
שמעתא מפומיהו דאחר א"ל אמאי ר"מ
רמון מצא תוכו אכל קליפתו ורק א"ל
השתא קאמר מאיר בני (ו) אומר בומן
שארם מצמער שכינה מה לשון אומרת
קלני מראשי קלני מורועי אם כך הקב"ה
מצמער על דמן של רשעים (ז) ק"ו על
דמן של צדיקים שנשפך אשכחיה שמואל
דרב יהודה דתלי בעיבא דדשא וקא בכי
א"ל^ט שיננא^ט מאי קא בכית א"ל מי זוטרא
מאי דכתיב בהו ברכנן (ח) איה סופר
איה שוקל איה סופר את המגדלים איה
סופר שהיו סופרים כל אותיות שבתורה
איה שוקל שהיו שוקלים קלין וחמורין
שבתורה איה סופר את המגדלים שהיו
שונין ג' מאות הלכות במגדל הפורה
באוויר ותנן ג' מלכים וארבעה
הדיוטות אין להם חלק לעולם הבא
אנן מה תהוי עלן א"ל שיננא טינא
היתה בלכם אחר מאי זמר יוויי לא
פסק מפומיהו אמרו עליו על אחר
בשעה שהיה עומד מבית המדרש הרבה
ספרי מינין נושרין מחיקו שאל נימוס
הגרדי את ר"מ כל עמר דנחית ליוורה
סליק א"ל כל מאן דהוה נקי אגב אימיה
סליק כל דלא הוה נקי אגב אימיה לא
סליק ר"ע עה בשלום ויוד בשלום ועליו
הכתוב אומר משכני אחרך נרוצה ואף
רבי עקיבא בקשו מלאכי השרת לדוחפו
אמר להם הקב"ה הניחו לוקן זה שראוי
להשתמש בכבודו^ט מאי

מסורת הש"ס
עם הוספת
(ב) ומ"ק פ"ד ת"ט ע"א.
(ג) ופסחים דף ע"א.
(ד) וברכות דף ע"א.
(ה) פסחים דף ע"א.
(ו) פ"ח הלכה א' טו"ע.
(ז) פ"ח הלכה א' טו"ע.
(ח) פ"ח הלכה א' טו"ע.
(ט) פ"ח הלכה א' טו"ע.

הנהגות וציונים
[א] בכת"י כי שביב אמרו וכו'. וכו' ברש"י. וכו' וכו' לדשון נח
בנישאל לא מצינו א"ל. בצדיקים ובטיב בא לזאן כמספור (ק"ס). [ב] בכת"י
ויכ"י אי נכפי ליה ליה ביד. [ג] בכת"י ויהי ה' יין לו
ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'.
[ד] בכת"י ויהי ה' יין לו ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו
אמרה לו וכו'. [ה] בכת"י ויהי ה' יין לו ולא נכד בהצולו
ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'. [ו] בכת"י ויהי ה' יין
לו ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'.
[ז] בכת"י ויהי ה' יין לו ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו
אמרה לו וכו'. [ח] בכת"י ויהי ה' יין לו ולא נכד בהצולו
ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'. [ט] בכת"י ויהי ה' יין
לו ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'.

הנהגות וציונים
[א] בכת"י ויהי ה' יין לו ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו
אמרה לו וכו'. [ב] בכת"י ויהי ה' יין לו ולא נכד בהצולו
ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'. [ג] בכת"י ויהי ה' יין
לו ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'.
[ד] בכת"י ויהי ה' יין לו ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו
אמרה לו וכו'. [ה] בכת"י ויהי ה' יין לו ולא נכד בהצולו
ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'. [ו] בכת"י ויהי ה' יין
לו ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'.
[ז] בכת"י ויהי ה' יין לו ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו
אמרה לו וכו'. [ח] בכת"י ויהי ה' יין לו ולא נכד בהצולו
ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'. [ט] בכת"י ויהי ה' יין
לו ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'.

הנהגות וציונים
[א] בכת"י ויהי ה' יין לו ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו
אמרה לו וכו'. [ב] בכת"י ויהי ה' יין לו ולא נכד בהצולו
ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'. [ג] בכת"י ויהי ה' יין
לו ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'.
[ד] בכת"י ויהי ה' יין לו ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו
אמרה לו וכו'. [ה] בכת"י ויהי ה' יין לו ולא נכד בהצולו
ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'. [ו] בכת"י ויהי ה' יין
לו ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'.
[ז] בכת"י ויהי ה' יין לו ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו
אמרה לו וכו'. [ח] בכת"י ויהי ה' יין לו ולא נכד בהצולו
ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'. [ט] בכת"י ויהי ה' יין
לו ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'.

הנהגות וציונים
[א] בכת"י ויהי ה' יין לו ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו
אמרה לו וכו'. [ב] בכת"י ויהי ה' יין לו ולא נכד בהצולו
ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'. [ג] בכת"י ויהי ה' יין
לו ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'.
[ד] בכת"י ויהי ה' יין לו ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו
אמרה לו וכו'. [ה] בכת"י ויהי ה' יין לו ולא נכד בהצולו
ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'. [ו] בכת"י ויהי ה' יין
לו ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'.
[ז] בכת"י ויהי ה' יין לו ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו
אמרה לו וכו'. [ח] בכת"י ויהי ה' יין לו ולא נכד בהצולו
ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'. [ט] בכת"י ויהי ה' יין
לו ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'.

הנהגות וציונים
[א] בכת"י ויהי ה' יין לו ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו
אמרה לו וכו'. [ב] בכת"י ויהי ה' יין לו ולא נכד בהצולו
ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'. [ג] בכת"י ויהי ה' יין
לו ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'.
[ד] בכת"י ויהי ה' יין לו ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו
אמרה לו וכו'. [ה] בכת"י ויהי ה' יין לו ולא נכד בהצולו
ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'. [ו] בכת"י ויהי ה' יין
לו ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'.
[ז] בכת"י ויהי ה' יין לו ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו
אמרה לו וכו'. [ח] בכת"י ויהי ה' יין לו ולא נכד בהצולו
ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'. [ט] בכת"י ויהי ה' יין
לו ולא נכד בהצולו ולא שירי במגוריו אמרה לו וכו'.

תדיר, אתהפכת ואזלת ונטלת תי"ו, דכתיב ותקח ותתן, ואשתלים תיבה דא ואתחברו אתוון, אמר ליה בריך אנת ברי והא אוקימנא מלה דא.

פקודא חמישאה, כתיב ישרצו המים שרץ נפש חיה, בהאי קרא אית תלת פקודין, חד למלעי באורייתא, וחד לאתעסקא בפריה ורביה, וחד למגזר לתמנייא יומין, ולאעברא מתמן ערלתא, למלעי באורייתא, ולאשתדלא בה, ולאפשא לה בכל יומא לתקנא נפשיה ורוחיה, דכיון דבר נש אתעסק באורייתא, אתתקן בנשמתא אחרא קדישא, דכתיב שרץ נפש חיה, נפש דההיא

— ♦ ♦ זהר בהיר ♦ ♦ —

בלזדה, וא"ו דאיהו חייך תדיר כוא"ו שכוף תמיד רומז לחיים, אתהפכת ואזלת ונטלת תי"ו נתהפך ונשאר עם כתיו של מיתא, דכתיב ותקח ותתן, ר"א מציא ראיח לדבריו שגבי חטא זה הלך כוא"ו תמיד ביחד עם כתי"ו כנראה מחיבת ותקח ותתן כנאמר בחטא הזה של עץ הדעת, ולא כדבריו אציו שכו"ו כי ביחד עם כמ"ס, ואשתלים תיבה דא כיון שנסחלק האור גשלים חיבת מות ולא כיח חסר אלא שכו"ת ימשיכו את כמ"ס אללס, ואתחברו אתוון שכן עשו ונטעש חיבת מות, אמר ליה רשז"י לנו, בריך אנת ברי והא אוקימנא מלה דא, כלומר כן כוא האמת ומזכרתי שכן העמדנו בדבר (כ"ט) ⁽²²⁾.

מצות לעסוק בדברי תורה

האיש העוסק בתורה הקדושה ומשתדל בה הרבה, ממשיך לעצמו נשמה יתירה, ונעשה כמלאך ד', ולעתיד לבא יעשה הקב"ה לו כנפים לשוט על פני כל העולם.

פקודא חמישאה, כתיב ישרצו המים שרץ נפש חיה, בהאי קרא אית תלת פקודין, חד למלעי באורייתא לעסוק בחורב, וחד לאתעסקא בפריה ורביה, וחד למגזר לתמנייא יומין, ולאעברא מתמן ערלתא ואחד לעסוק צפריה ורביה, ואחד למול צנו לשמנכ ימים ולכעזיר הערלה משס, למלעי באורייתא, ולאשתדלא בה היינו ליסכור סכרס וטעס של כל ענין (דמש"א). ולאפשא לה בכל יומא, לתקנא נפשיה ורוחיה להכרזות יותר ויותר בכל יום, לחקן נפשו ורוחו, דכיון דבר נש אתעסק באורייתא, אתתקן בנשמתא אחרא קדישא כדאיחא ככתבי האר"י ז"ל כי נשמה יתירה שמיגוס שאר צנ"א צשצת משיגוס כתי"ח צחול ע"י החוכ"ק ולכס נחוסף נשמה יוחר מעולה צשצ"ק (מק"מ) דכתיב שרץ נפש חיה, זה מרומז צפסוק ישראל המיס שרץ נפש חיה, כי ישראל המיס פי' כשאלס שורץ היינו רוחש כהרגומו ופירושו מלשון רחישא

— בהיר בשחקים —

(ג) ואל תקשה שבפסוק לא כתיב שני וויין בתיבת מאורות, ולפי מה שפירשנו בין לר"ש ובין לר"א צריך להיות בשני וויין כי הם דרשו המקרא ולא המסורה, עיין כל הענין בספר הק' בתם פז ויונעם לך, ושאר

מפרשי הזה"ק פי' שר"א דורש בוא"ו אחד ובוה חלק על אביו עיין דבריהם הק'.

חיה קדישא, דכד בר נש לא אתעסק באורייתא, לית ליה נפשא קדישא, קדושא דלעילא לא שריא עלוי, וכד אשתדל באורייתא, בהווא רחישו דרחיש בה, זכי לההיא נפש חיה, ולמהדר כמלאכין קדישין, דכתיב (תהלים קג כ) ברכו יי' מלאכיו, אלין אינון דמתעסקין באורייתא דאקרון מלאכיו בארעא, ודא הוא דכתיב ועוף יעופף על הארץ.

האי בהאי עלמא, בהווא עלמא, תנינן דזמין קב"ה למעבד לון גדפין כנשרין ולאשטא בכל עלמא, דכתיב (ישעיה ס לא) וקוי יי' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים, והיינו דכתיב ועוף יעופף על הארץ, דא אורייתא דאקרי מים, ישרצון ויפקון רחשא דנפש חיה, ומאתר דההיא חיה ימשכון לה לתתא כמה דאתמר, ועל דא אמר דוד (תהלים נא יב) לב טהור ברא לי אלהים, למלעי באורייתא,

— ❖ ❖ בהיר ❖ ❖ —

מרחשן שפוחי והיינו שמדבר בחורב שנמשלה למים, שרץ, פי' שנשרץ צו היינו דלחילול צו, נפש חיה נשמה קדושה שהיא, נפש דההיא חיה קדישא נפש מחכמה העליונה, דכד בר נש לא אתעסק באורייתא, לית ליה נפשא קדישא, קדושא דלעילא לא שריא עלוי, וכד אשתדל באורייתא, בהווא רחישו דרחיש בה דיצורים שמדבר צו כנ"ל, זכי לההיא נפש חיה, ולמהדר כמלאכין קדישין שנעשה האדם הזה דוגמת מלאכים קדושים, דכתיב ברכו יי' מלאכיו, אלין אינון דמתעסקין באורייתא דאקרון מלאכיו בארעא מציא רחיקי סכדיקים נקראים מלאכים שהרי דוד המלך ע"ה מנזח להמלאכים צעוקי"ז שיצרכו את ד' והלא המלאכים הם למעלה בעולם העליון, אלא ע"כ שגם בארץ שייך לומר פסוק הזה כי כוונתו על הצדיקים שנקראים מלאכיו בארץ, ודא הוא דכתיב ועוף יעופף על הארץ וכו' המשך הפ' אחר שכ' שרץ נפש חיה שנמשך לצעלי חורב נפש מחיה עליונה נחקיים צהם ועוף יעופף היינו המלאכים שנקראים עופין קדישין יפרחו על הארץ ומי הם המלאכים על הארץ הם הצדיקים שנחעלו למדריגת מלאכים בצוק החומר.

האי בהאי עלמא וכו' השכר שיש למשתדלי באורייתא צעוקי"ז שנמשך להם נפש מחכמה דלחילול שכוף נפש חיה, בהווא עלמא מכו שכרם צעוקי"ז, תנינן עי' סוכדרין ד' ל"ז ע"ז, דזמין קב"ה למעבד לון גדפין כנשרין ולאשטא בכל עלמא, דכתיב וקוי יי' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים דלותן השנים שעתיד הקצ"ה לחדש עולמו שנאמר ונשגב ד' לצדו וגו' הקצ"ה עושה לצדיקים כנפים כנשרים ושטין על פני המים ושמה חומר יש להם דעכ ח"ל וקוי ד' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים עיי"ש בגמרא (רמשא). והיינו דכתיב ועוף יעופף על הארץ פי' שהפסוק יש לו צ' פירושים שבעולם הזה נעשו כמלאכים בצוק החומר ובעולם הבא לעתיד לבא יחי' להם כנפים כנ"ל, דא אורייתא דאקרי מים חוזר על דבריו הק' שכל זה נעשה בצכות החו"ק, ישרצון ויפקון רחשא דנפש חיה, ומאתר דההיא חיה ימשכון לה לתתא כמה דאתמר וחוזר צפי' הפסוק ישרלו המים שהחורב הנקראת מים ישרון ויואל רחשא דנפש חיה פי' ממקום החי' העליונה סוד החכמה משם ימשך לצדיק לחתח כמה דאתמר לעיל, ועל דא אמר דוד מציא רחיקי שעי' לימוד

וכדין ורוח נכון חדש בקרבי.

פקודא שתיתאה, לאתעסקא בפריה ורביה, דכל מאן דאתעסק בפריה ורביה גרים לההוא נהר למהוי נביע תדיר ולא יפסקון מימוי, וימא אתמליא בכל סטריין ונשמתיין חדתיין מתחדשין ונפקיין מההוא אילנא, וחיליין סגיאין אתרביאו לעילא בהדי אינון נשמתיין, הה"ד (בראשית א כ) ישרצו המים

— ♦ ♦ זהר בהיר ♦ ♦ —

החוכ"ק נחחדש צאיש ישראל נשמה חדשכ כנ"ל, לב טהור ברא לי אלהים, למלעי באורייתא שבי"ת יתן צי לצ טכור להשקת החורה, וכדין ורוח נכון חדש בקרבי ועי"ז ממילא יצא צי רוח חדש מסוד החיכ העליונה כנ"ל.

מצות פריה ורביה

מי שעוסק בפריה ורביה גורם יחוד בקבה"ו, והם מעלים מ"נ לאו"א, וממשיכין משם נשמות קדושות לבני ישראל, ובשעה שבא נשמה קדושה לעוה"ז מלויים אותה ב' או ג' מלאכים השומרים אותה אם היא עושה רצון הבוי"ת, ואם לאו ח"ו הם מקטרגים עליה, ומי שאינו עוסק בפריה ורביה ממעט הדמות, היינו שפע המלכות, ועונש גופו מיתח ח"ו, ועונש נשמתו הוא שנטרד מעוה"ב ח"ו.

פקודא שתיתאה לאתעסקא בפריה ורביה ע"י מלות פריה ורביה גורם ליחד קצ"כ ושכינותיה ונמשך שפע רב להיסוד לדיק דז"א צסוד מייין דכורין ונמשך להמלכות ומשם נמשכין נשמת ישראל ושפע זו הנמשך לז"א לחדש נשמות חדשות נמשך לו מזוג דאו"א עילאין כנודע מכחצי האר"י ז"ל, (ע"כ שער מנומ"ד דרוש ד) דכל מאן דאתעסק בפריה ורביה גרים לההוא נהר גורם ליסוד דז"א, למהוי נביע תדיר שיספיע תמיד צהמל, ולא יפסקון מימזוי, שלא יפסיק השפע מיסוד צעלמו, וימא אתמליא בכל סטריין שכל קלוות הז"א יתמלא מהשפע הנשפע מלמעלה, ונשמתיין חדתיין מתחדשין שע"י מלות פריה ורביה גורם לזוג או"א אשר עי"ז מתחדשין נשמות חדשות לצני ישראל ונמשכין נשמות אלו להז"א לתחם להמלכות ונפקיין מההוא אילנא שאחר שנתחדשין הנשמות צכצינה ניתנין להז"א, ומכז"א הנקרא חילן יולאין להמל, (נ"י) וחיליין סגיאין אתרביאו לעילא בהדי אינון נשמתיין, וצדי הנשמות החדשות האלו נתרצים ג"כ חיילות של מלאכים ולכל נשמה יש צ' או ג' מלאכים שנצרא עמה ומלוה אותה צעו"כ, הה"ד ישרצו המים שרץ נפש חיה וכוא מרומז צפסוק הזה, ישרצו המים הוא סוד יסוד דז"א הנקרא מים כי שמה

— ♦ ♦ בהיר בשחקים ♦ ♦ —

(נד) אילן בגי' צ"א סוד הוי' אדני' קבה"ו וזהו ונפקין הנשמות מההוא אילנא מיחוד קבה"ו, ונמשכין לבני

ספר רעיא צו מהימנא הזהר תקלו

אבל ברתא דמלכא, בפסח איהי נפש השכלית, ליל שמורים, מצה שמורה, ורוח שמור, לקבליה איהי יום טוב, ואיהי יום שבת, זכור ושמור, בגין דאיהי אצילות ממלכות, והכי תלמידי חכמים בנוי דמלכא ומטרוניתא, אתקריאו שבתות וימים טובים, ולית לון מדילהון, דלאו אינון בעלי מלאכה כשאר עבדין, בנוי דחולין, אגרא דילהון בעלמא דין ובעלמא דאחי, לענגא לון בכל מיני מאכל ומשתה, ולאוקרא לון בלבושין שפירין, כגוונא דשבת

— ❖ ❖ בהיר ❖ ❖ —

גם צחי' תכלת שצליית, שהוא צחי' חושך סוד המלכות, כמעשה לבנת הספיר וגם הוא צקוד היכל לבנת הספיר וע"כ נאמר כמעשה לבנת הספיר מפני שהוא צקוד העשה (ח).

צריכים לכבד הת"ח כמו שמכבדים את השבת ויו"ט

צריכים לענג את הת"ח בכל מיני מאכל ומשתה ובלבושים נאים, וכל מה שהאדם עושה לכבוד שבת ויו"ט צריך לעשות להת"ח, ובן מי שמחלל את הת"ח שמשתמש בו הוא כמו חילול שבת ויו"ט, וכ"ש המבזה אותו הוא כאילו מבזה השבת ויו"ט, וכאילו כופר בעיקר ר"ל, והמשמשים אותה נקראים קודש ותלמידי הת"ח נקראים קדש הקדשים

אבל ברתא דמלכא אבל צח המלך היינו מלכות דאצילות, שמשם צח נפש יתירה להצדיק צימי החול כנ"ל, בפסח איהי נפש השכלית צפסח היא נקראת נפש השכלית, ליל שמורים, מצה שמורה והיא נקראת צפסח גם ליל שמורים, כי הנוק' נקראת ליל וצפסח היא שמורה מן הקליפות, וע"כ היא נקראת גם מצה שמורה, שאין הקלי' יכולים לינק ממנה צפסח, ורוח שמור לקבליה וכנגדה יש צחי' ז"א שהוא נקרא רוח שמור, איהי יום טוב, ואיהי יום שבת ז"א נקרא צחי' יום טוב וצחי' יום שבת, כי הנוק' היא צחי' ליל וז"א צחי' יום, ושניהם הם צחי', זכור ושמור זכור סוד ז"א ושמור סוד הנוק', בגין דאיהי אצילות ממלכות כי נפש השכלית הזו צח מן האצילות, היינו ממלכות אשר שם, והכי תלמידי חכמים בנוי דמלכא ומטרוניתא, אתקריאו שבתות וימים טובים וכן התלמידי חכמים שהם צחי' צניס לזו"כ, ויש להם צכל השצוע נפש ממלכות דאצילות כנ"ל, הם נקראים צכל השצוע צחי' שבתות וימים טובים, ולית לון מדילהון, דלאו אינון בעלי מלאכה כשאר עבדין, בנוי דחולין וע"כ אין להם פרנסה משל עצמם, כי אינם בעלי מלאכה כשאר בני אדם שהם צחי' עבדים, צניס של חול, אלא אגרא דילהון בעלמא דין ובעלמא דאחי השכר של הת"ח הוא צין צעוה"ז וצין צעוה"צ ומפרש מהו שכרם צעולם הזה, לענגא לון בכל מיני מאכל ומשתה, ולאוקרא לון בלבושין שפירין שצריכים שאר בני אדם לענג אותם בכל מיני מאכל ומשתה, ולכבד אותם

— ❖ ❖ בהיר ❖ ❖ —

(ח) אבל נוסף לשלשה בחי' אלו נר"נ של בייע יש להצדיק גם נפש יתירה הבא מן מלכות דאצילות כנ"ל.

אונקלוס

בראשית ב בראשית

ט

הָאָרֶץ וְהַשָּׁמַיִם אֶת־כָּל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: ז וַיִּיצַר
 יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם עֵפֶר מִן־הָאֲדָמָה
 וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נְשָׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ
 חַיָּה: ח וַיִּטַּע יְהוָה אֱלֹהִים גֶּן־בְּעֵדֶן מִקְדָּם
 וַיִּשֶׂם שֵׁם אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר יִצַּר: ט וַיִּצְמַח
 יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כֶּל־עֵץ נֹחַד
 לְמַרְאֵה וְטוֹב לְמַאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגֶּן
 וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע: י וַנְהַר יִצָּא מֵעֵדֶן
 לְהַשְׁקוֹת אֶת־הַגֶּן וּמִשָּׁם יַפְרֹד וְהָיָה
 לְאַרְבַּעַת רְאשִׁים: יא שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא
 הַסֹּבֵב אֶת כָּל־אֶרֶץ הַחוּלְיָה אֲשֶׁר־שֵׁם הַזֶּהָב: יב וְזֶה־הָאֶרֶץ הִיא

ארעא ומשקי ית כל אפי
 אדמתא: ז וברא יי אלהים ית
 אדם עפרא מן ארעא ונפח
 באנפוהי נשמתא דחיי והות
 באדם לרוח ממללא: ח ונצב יי
 אלהים גנתא בעדן מלקדמין
 ואשרי תמן ית אדם די ברא:
 ט ואצמח ט אלהים מן ארעא כל
 אילן דמרגג למחזי וטב למיכל
 ואילן חייא במציעות גנתא
 ואילן דאכלי פירוהי חכמין בין
 טב לביש: י ונהרא הוה נפק
 מעדן לאשקאה ית גנתא ומתמן
 מתפרש והוי לארבעה רישי
 נהרין: יא שום חד פישון הוא
 דמקף ית כל ארע חוילה די תמן
 דהבא: יב ודהבא דארעא הוהיא

רש"י

שנתוסף בו דעה ודבור: (ח) מקדם. צמורחו של עדן¹¹
 נטע את הגן, ואם תאמר הרי כבר נאמר (לעיל ב טו) ויצר
 את האדם וגו', ראיתי צברייתא של רבי אליעזר בנו של רבי
 יוסי הגלילי (מדה יג), משלשים ושמים מדות שהמורה נדרשת
 וזו אחת מהן, כלל שלאחריו מעשה הוא פרטו של ראשון,
 ויצר את האדם' זהו כלל, קדם צריאתו מהיכן וקדם
 מעשיו, חזר ופירש (פסוקים י, ט) ויצר ה' אלהים וגו' ויצמח
 לו גן עדן, וינחהו בגן עדן (פסוק טו), ויפל עליו פקדמה (פסוק
 טז), השומע סבור שהוא מעשה אחר, ואינו אלא פרטו של
 ראשון, וכן אלל הצהמה חזר וכתב (פסוק יט) ויצר ה' אלהים
 מן האדמה כל חית השדה כדי לפרש ויצר אל האדם לקרות
 קדם, וללמד על העופות שנבראו מן הרקק: (ט) ויצמח.
 לענין הגן הכתוב מדבר¹² (ראה צ"ר יב ב): בתוך הגן.
 צמחע הגן¹³ (שה"ש וטא ב ד): (יא) פישון. הוא נילוס נהר
 מצרים, ועל שם שמימיו מתצרכין ועולין ומשקין את הארץ
 נקרא פישון, כמו ופשו פקדיו¹⁴ (מקוק ב ט). דבר אחר, פישון

אף כאן והשקה ואחר כך ויצר (צ"ר יב ב): (י) ויצר. שמי
 יצירות, יצירה לעולם הזה ויצירה לתחיית המתים¹⁵, אבל
 צהמה שאינה עומדת לדיון, לא נכתב ביצירתה (פסוק יט) שני
 יודין (מנחם חורע ב): עפר מן האדמה. כבר עפרו מכל
 האדמה מארבע רוחות¹⁶, שכל מקום שימות שם תהא
 קולטתו לקבורה (מנחם פקודי ג). דבר אחר, נטל עפרו ממקום
 שנאמר בו (שמות כ כה) מנפח אדמה פעשה לי, אמר הלוואי
 תהא לו כפרה ויוכל לעמוד¹⁷ (צ"ר יב ב): ויפח באפיו.
 עשאו מן התחמונים ומן העליונים, גוף מן התחמונים
 ונשמה מן העליונים¹⁸. לפי שציוס ראשון נבראו שמים וארץ,
 צשני ברא רקיע לעליונים, צשלישי בראה היבשה לתחמונים,
 צרביעי ברא מאורות לעליונים, צחמישי ישראל המים
 לתחמונים, הוזקק צששי לבראות צו מעליונים ומתחמונים,
 ואם לאו יש קנאה צמעשה צראשית, שיהיו אלו רבים על
 אלו צברייתא יוס אחד¹⁹ (צ"ר יב ב): לנפש חיה. אף צהמה
 וסיה נקראו נפש חיה (פסוק יט), אך זו של אדם חיה שצכולן,

שפתי חכמים הקצר

ב. ופנוחה שנבראה בשבת נמי פשיטא שהוא מנוחה לעליונים
 ולתחתונים (משכ"ל). ג. רצונו לומר ולא כהתרגום אונקלוס שמפרש
 'מקדם' כלומר 'מלפנים', כי נראה מפשט הכתוב אשר לפני בריאת
 האדם לא צמח עשבים ואילנות כלל בשום מקום (ראים וגו"א).
 כד. דאי אכלל הארץ קאי, למה לא צויה השם בשעת הציוו להוציא
 עץ נחמד וגו' (מנח"י). כה. מייתורא דקרא הוא דקא דייק לה, שאילו
 היה כמשמעו לא היה צריך לכתבו, שכבר כתב ויצמח ה' אלהים מן
 האדמה' שפירוש מן הגן (ראים). כו. משום ששינה שמו המפורסם
 שהרי שמו המפורסם הוא 'נילוס', לכך דרשו כן, ומדהאי לדרשא כולם
 לדרשא (לבוש). כז. ירבו פרשיו (רד"ק שם).

עפר מן האדמה, וכשבא האד במקום שנברא בו האדם הרי הוא כאילו
 בא אל כל פני האדמה (ראים). יח. רצונו לומר שניתן בו כח חיוני,
 שגם לאחר שימות יוכל לחזור ולחיות בצרון ה' יתברך, על ידי עצם
 אחד [ליון] שנשאר באדם שאינו נרקב ונטחן ונשרף (נח"י). יט. דאם
 לא כן יעפר מן האדמה' למה לי, בחד מינייהו סגי (ראים). כ. ולפי
 שמקום המזבח הוא יסוד של כל העולם, וממנו נמשך כל העולם, כאילו
 מכל העפר נברא, וכל העולם קולט אותו (גו"א). כא. והיינו דכתיב
 גבי אדם ויפח באפיו נשמת חיים' יותר ממה שכתוב בבהמה ושאר
 נבראים, ולפיכך כתב ויצר וגו' מן האדמה' הוא הגוף מן התחתונים,
 ויפח באפיו נשמת חיים' היא הנשמה מן העליונים (גו"א).

ובייחוד לבעלי תפיסה מהירה, יקרה שחכמים יקראו בספרים וייחסו להם דברים שלא חשבו ולא פיללו, או שלא ימצאו את האמת שבהם, ובייחוד בדברים שהם עמוקים והכתב נקרא בקושי, להסביר את עומקם באמת".
העבודה הלימודית האמיתית, לא מתחילה בסברות, היא מתחילה בלראות קודם כל היטב את מה שכתוב. שייך שאחד מבין טוב בסברות אבל איננו מבין נכון את מה שכתוב.

פעם אמרו לי, שההפלאה מסביר מה הכוונה במה שאמרו חז"ל, שאם הרב דומה למלאך ה' צבקות, יבקש תורה מפי'הו. וביאר ההפלאה, שהכוונה בכך שהרב צריך להיות דומה למלאך השם היא, שהרי מלאך הוא בגדר "עומד", שאינו הולך ומתקדם, ואדם צריך לבקש תורה מרב שלא חושב לרווחיותו והתעלותו האישית, אלא דואג רק לתועלת ועליית התלמידים, ובכך הוא בגדר של מלאך השם צבקות.

התפלאתי מאד על כך, והלכתי לראות מה באמת כתוב בפנים, ומצאתי שהוא אומר כך, שבשעה שהרב מלמד את התלמידים, באותו זמן יחשוב רק על תועלת התלמידים, שלא יגיד להם את החידושים שחיפש, אלא מה שטוב בשביל התלמידים. אבל לא כתוב שם שהרב צריך להיות רב שאיננו מתעלה ולומד לעצמו כלל. **התומר** דבורה אומר, שצריך להיות זמן שאדם עוסק רק למען התעלותו בתורה, וזמן שהוא מקדיש אותו לאחרים כדי ללמד, וכשהוא מלמד את התלמידים, הוא אכן צריך ללמד אותם את מה שהם צריכים ולפי כח קיבולם.

וזהו הדבר הראשון שצריך, להתרגל באמת לראות קודם כל היטב את מה שכתוב, עד כדי כך שייך שיש בזה רפיון, שאחד מקשה קושיה חזקה, ואחר כך הוא אומר, "אבל כשמסתכלים היטב במה שכתוב, רואים שזו איננה קושיה כלל", האם מותר בכלל להקשות לפני שרואים היטב מה שכתוב.

העיון במסורת הוא הערובה לידיעת התורה

רבי שלום פוברסקי - קול תורה בפ' דברים [א, א] כתוב אלא הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל וגו' ובפסוק ה' כתוב בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר. והנה יש בזה כפל לשון, שהרי בתחילה נאמר אלה הדברים אשר דבר משה ואח"כ כתוב עוד הואיל משה באר את התורה הזאת, וביאר מרן הגרי"ז דהנה בפ' משפטים כתוב ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם ופי' רש"י אמר לו הקב"ה למשה לא תעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה ב' או ג' פעמים עד שתהיה סדורה בפיהם כמשנתם ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו, לכך נאמר אשר תשים לפניהם כשלחן ערוך ומוכן לאכול לפני האדם. ויש לעיין מה השו"ט בזה ומה סבר משה ומה אמר לו הקב"ה. **וביאר** מרן הגרי"ז שהרי כיון דמשה קיבל תורה מסיני כדי לאמרם לבני ישראל סבר משה כי מה שהוא מחוייב למסור לכלל ישראל את התורה הוא משום חיוב נביא שהרי נביא שכבש נבואתו חייב מיתה, ומצד חיוב נביא באמת היה סגי בזה שימסור להם התורה ב' וג' פעמים עד שתהיה סדורה בפיהם ובזה יצא ידי חובתו, ואמר לו הקב"ה כי מלבד חיוב נביא שיש עליו עוד יש עליו חיוב של רב לתלמיד והרי משה הוא רבינו וחיוב הרב לתלמיד לא סגי בזה שהוא מוסר לו דיני התורה אלא הרב חייב ליתן לתלמיד את הגישמאק בתורה ושיהא התלמיד תאב לתורה, וזה נעשה ע"י שמסביר לתלמיד את טעמי הדבר ופירושו וכל הלומדות של התורה הוא כמו שלחן ערוך מוכן לפני האדם לאכול, דבזה מקבל האדם תאוה לאכול. כך צריך הרב ליתן לתלמיד אל כל הלומדות ולהראות לו את האור שבתורה עד שיהיה כמו שלחן ערוך מוכן לאכול, ומעתה יש למשה רבינו החיוב למסור התורה לישראל מב' דינים, א' משום חיוב נביא, ב' משום חיוב רב לתלמיד, ומשה רבינו קיים את ב' הדינים. וזה הוא שכתוב בפ' דברים אלה הדברים אשר דבר משה וגו', היינו משום חיוב משה, ואח"כ נאמר בעבר הירדן הואיל משה באר את התורה הזאת, היינו חיוב הרב לתלמיד, וחיוב זה הוא לבאר את טעמי הדבר ופירושו, ע"כ דברי הגרי"ז.

מי שנותן לעני שיש לו תביעה עלי' זה עושה צדקה ומשפט יחד שמשלם חוב הקב"ה להעני ועל זה נאמר מלוה ד' חונן דל כביכול כאילו משלם בעד הקב"ה מה שיש לעני לתבוע ממנו בדין ובמשפט וזה נקרא עשה צדקה ומשפט ושכרו גדול שממלא העולם חסד וזהו דקאמר יכול כל הבא לקפוץ קופץ דהיינו לכל אחד יודמנו עניים הגונים שבהם הנתונה צדקה ומשפט יחד לזה קאמר מה יקר חסדך אלקים ואחר שהביא חן דר"ח בר פפא שמפרש לפסוק וחסד ד' וגו' עוד בענין אחר שחסד פירושו חן ולפ"ז יש כאן ב' פירושים לחסד לשון מתחסד לפנים משורת הדין ולשון חן לכן הביא בזה דברי ר"א שהקשה ותורת חסד על לשונה דממנ"פ קשה אם הפי' לשון חסד שעושה לפנים משורת הדין וכי יש תורה של חסד הלא כל הלמוד הוא חיוב לאדם והגית בו יומם ולילה כתיב ואם הפי' לשון חן וכי יש תורה שאינה של חסד הלא התורה בכל מקום מלא חן ושכל טוב ולזה כפל הקושיא ומשני לחלק בין תורה לשמה לשלא לשמה ומישוב בזה המשך המאמרים:

בגמרא תורה לשמה זו היא תורה של חסד. יש לפרש ע"פ מאמר התנא (אבות פ"ו מ"א) כל העוסק בתורה לשמה אוהב את המקום אוהב את הבריות וזהו תורה של חסד שפירושו אוהב ובוה יש לפרש גם רישא דפסוק פיה פתחה בחכמה דמצאנו בחכמים שאמרו משלים ומילתא דבדיחותא קודם שהתחילו ללמוד להמשיך לב לתורה (עי' שבת ל:). אמנם זה צריך לבד למי שאינו לומד לשמה אבל ללומד לשמה ל"צ זה שאהבת הקב"ה ואהבת התורה מספיק להמשיך לבו לתורה וזהו פי' פתחה בחכמה שיכול לפתוח בתורה מיד וא"צ למשלים ולמלתא דבדיחותא אם תורת חסד שהיא תורה לשמה על לשונה ולא יכא דאמרי מפרש תורת חסד תורה ללמדה שבזה גומל חסד עם אחרים ע"י תורתו שמלמדה אבל מי שלומד רק לעצמו ואינו רוצה ללמד לאחרים לזה נקרא תורה שאינה של חסד **וגם לענין זה יש לפרש רישא דקרא פי' פתחה בחכמה דמי שלומד לעצמו אינו צריך לפתוח פיו אלא יכול ללמוד בשתיקה או בהרהור אבל ללמד לאחרים צריך לפתוח פיו וזהו פי' פתחה כיון שתורת חסד ללמדה לאחרים על לשונה:**

בגמרא אין שיעור למי. עיין בזבחים (עי' שבת ל:). דנראה דיש פלוגתא דתנאי בזה אי יש שיעור למים או לא:

להיות לו שכר החסד כיון שהעולם מלא מהחסד ת"ל מה יקר חסדך אלקים וסיפא דקרא ובני אדם בצל כנפיך יחסיון פי' שרק שמי שחוסה בצל הקב"ה שמתקרב אל הקב"ה ושם בו מבטחו רק זה יכול להנות מהחסד שנתעורר ע"י העושה צדקה ומשפט ושוב אמר כיון דכתיב חסד ד' מלאה הארץ דנשמע דבהעה"ז בלבד החסד כדכתיב הארץ דמשמע העה"ז יכול אך לירא שמים כן ת"ל וחסד ד' מעולם עד עולם על יראיו פי' מהעה"ז על העה"ב שע"י יראת שמים יהיה לו חסד הקב"ה בהעה"ז ובהעה"ב:

בגמרא ואמר ר"א מאי דכתיב פי' פתחה בחכמה. מה שהובאו מאמרים זו דר"א כאן וכסדר זה דוקא וליישוב המשך מאמרים אילו י"ל ע"פ הנ"ל דבתחלה הביא מאמר דר"א דהגיד לך אדם מה טוב דמוכח מזה דמשפט וגמ"ח עדיפי מקרבנות וכנ"ל וה"א דצדקה דלא שוה לגמ"ח לא עדיף מקרבנות לזה בא אידך דר"א דגדול העושה צדקה מכל הקרבנות אכן לפ"ז הי' אפשר לחשוב כיון דגמ"ח וצדקה שניהם שוים בזה דעדיפי מכל הקרבנות א"כ אין להם יתרון זה על זה לכך בא אידך דר"א דגדול גמ"ח מן הצדקה שזה שכרו בעה"ז וזה לעה"ב אמנם יקשה דכי ס"ד שצדקה לא ישולם בעה"ב מי שלא אכל שכרה בעה"ז לזה בא אידך דר"א דודאי ישולם שכרו אבל אין הצדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה וכנ"ל, והנה מזה שמענו דמשפט וצדקה וגמ"ח כל אחד לבדו עדיף מקרבנות וה"א דגם אם עושה שניהם יחד צדקה ומשפט אין להם מעלה יותר, לזה בא אידך דר"א כל העושה צדקה ומשפט הכא נקט שניהם דייקא לומר דאם עושה שניהם יחד ודאי יש להם יתרון בזה דקרבנות אינם רק להמליץ ולכפר בעדו לבד אבל העושה צדקה ומשפט יחד כאילו מלא כל העולם חסד שמכפר בעד הכל. או י"ל אחר שאמר דגמ"ח עדיף מצדקה יכול דגם עדיף מצדקה ומשפט על זה בא המאמר דצדקה ומשפט יחד עדיף מגמ"ח, דגמ"ח אינו רק ליחידים אבל זה גומל חסד עם כל העולם. והנה הענין צדקה ומשפט יש לפרש דיש ב' מיני צדקה יש צדקה שנותן לעני שאין לו תביעה עלי' כמו רוב בני אדם שנותן להם הקב"ה העה"ז מתנת חנם אבל יש עני שיש לו תביעה על הקב"ה כגון שקיים מצות ששכרן בעה"ז או כגון חן דהוצאת שבת וי"ט דקאמר הקב"ה לוו עלי ואני פורע (ביצה טו:) והנה מי שנותן לעני שאין לו תביעה רק שהקב"ה רצה לזוננו בחסדו כמו שזן את הכל זה מקרי צדקה לבד אבל